

Куцик В. І.,

к.е.н., доц., доцент кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Жихарцева О. О.,

аспірант, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВаниХ КОРПОРАТИВНИХ СИСТЕМ

Анотація. Актуальність статті полягає у необхідності дослідження економічної природи формування інтегрованих корпоративних систем, що сприятимуть зростанню ефективності національної економіки. Метою статті є обґрунтування доцільності створення різнопланових інтегрованих корпоративних систем з метою формування нового вектора розвитку економічних систем. Застосовано аналітичні та експертні методи дослідження, що дозволяють у повній мірі висвітлити шляхи досягнення поставленої мети. В статті зазначено періодизацію виникнення об'єднань підприємств як інтегрованих корпоративних систем, проаналізовано основні передумови, причини та наслідки їх виникнення, відображено основні види інтегрованих корпоративних систем у розрізі визначення та мети створення, зазначено особливості організаційно-економічного механізму управління, ефективність діяльності інтегрованої корпоративної системи. Зосереджено увагу на генезисі понять “економічна інтеграція” та “інтегровані корпоративні утворення”.

Ключові слова: інтеграція, економічна інтеграція, інтегровані корпоративні системи.

Kutsyk V. I.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Zhyhartseva O. O.,

Postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

ECONOMIC NATURE OF FORMATION OF INTEGRATED CORPORATE SYSTEMS

Abstract. The topicality of the article is in the need to study the economic nature of the formation of integrated corporate systems that will enhance the efficiency of the national economy. The purpose of the article is to substantiate the feasibility of creating diverse integrated corporate systems in order to form a new vector for the development of economic systems. Analytical and expert research methods are used to fully reflect the ways of achieving the goal. The article describes the periodization of the emergence of enterprise associations as integrated corporate systems, analyzes the main preconditions, causes and consequences of their emergence, displays the main types of integrated corporate systems in terms of definition and purpose of creation, features of the organizational and economic mechanism for managing the efficiency of the integrated corporate system. Attention is focused on the genesis of concepts of “economic integration” and “integrated corporate education”.

Key words: integration, economic integration, integrated corporate systems.

Постановка проблеми. Активізація інтеграційних процесів супроводжується формуванням різноманітних об'єднань підприємств, і найчастіше це відбувається шляхом створення інтегрованих структур за рахунок злиття та поглинання, що приводить до значного зростання активів новостворених об'єднань, збільшення їх частки на ринку та розширення доступу до передових технологій.

Прогресивна консолідація ринку підприємств полягає у пошуку можливостей, що дозволяють здійснити швидкий розвиток і підвищити їх конкурентоспроможність. Вдало цілеспрямоване злиття або партнерство може створити конкурентну перевагу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідження проблематики інтеграції, дослідження природи та особливостей формування корпоративних структур здійснили А. Берлі, Г. Бортіс, О. Вільямсон, А. Гальчинський, В. Геєць, Дж. Гелбрейт, В. Герасименко, Л. Головка, В. Данніков, Н. Дехтяр, О. Клімова, О. Лібман, А. Мазаракі, А. Маршалл, Т. Мельник, Г. Мінз, Д. Норт, А. Пелипенко, А. Сірко, Л. Федулова, Б. Хейфець, О. Хомяк, Й. Шумпетер, Ю. Червіна, Ю. Якутін.

Постановка завдання. Основним завданням, яке поставлене при написанні статті, є обґрунтування доцільності формування інтегрованих корпоративних систем з метою зростання ефективності національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В буквальному перекладі “інтеграція” - щось ціле, самостійне та окреме. Сучасні підходи, на нашу думку, дещо відійшли від цього трактування, тому варто зазначити, що насамперед “інтеграція” – процес зближення в процесі руху та розвитку відкритих економічних систем для задоволення потреб кожної та генерації нових ефектів об’єднання на макро- та мікрорівні розвитку господарських систем. Характер злиття або поглинання має суттєвий вплив на складність і успіх процесу інтеграції.

Згідно з дослідженнями В. Семенова та В. Герасименко під інтеграцією розуміють “...встановлення таких взаємовідносин між підприємствами, які забезпечують довгострокове зближення генеральних цілей підприємств, що інтегруються, й надають підприємствам такі переваги: зниження рівня невизначеності у постачанні та збуті, обмеження конкуренції, спрощення впровадження технологічних новацій, зниження видатків” [1].

Економічну інтеграцію можна розглядати як процес створення економічних зв’язків, що поєднують економіку. В межах національних економік інтеграція полягає в об’єднанні компаній у великі господарські системи. Вона може бути горизонтальною, якщо інтегрована система складається з компаній, що виробляють однакові або аналогічні продукти, або вертикальною, коли беруть участь різні галузі у різних етапах процесу виробництва кінцевого продукту. Цілі інтеграції підприємств-членів корпоративної системи можуть бути диференційовані (ціноутворення, управління ринком, спільні інвестиції, дослідження поза фінансовими можливостями окремих компаній). Кінцевою метою є завжди досягнення певних фінансових переваг.

У світовій економіці інтеграція передбачає створення зв’язків між державами в певних областях (одна або декілька) економічної діяльності. Ці відносини можуть складатися у формі двосторонніх або багатосторонніх угод, що стосуються конкретних елементів економічної політики (наприклад, мита, виробництва, ціни та реалізації певної сировини, здійснення спільних інвестицій). Вищі форми інтеграції мають форму міжнародних інтеграційних утворень (наприклад, Європейський Союз). Координуючи економічну політику окремих країн, інтеграційні процеси спрямовані на створення умов для вільного руху товарів, капіталу та праці між їх учасниками, сприяння взаємній економічній допомозі, створення нових джерел економічного зростання [2].

Варто відзначити, що процеси утворення перших великих інтегрованих систем промислового і фінансового капіталів, що стали наслідком інтенсивного розвитку виробництва, поглиблення поділу праці й посилення конкурентної боротьби, почалися на межі ХІХ-ХХ ст. Так, англійський економіст

Дж. Гобсон ще в 1902 р. визначив суть імперіалізму як бажання сильних та добре організованих промислових і фінансових груп створювати собі ринки збуту товарів і капіталів [3].

Аналіз періодизації процесів інтеграції та концентрації капіталів різних суб’єктів господарювання дає змогу зазначити, що початок масового утворення інтегрованих коопераційних систем припадає на 30-ті роки ХХ століття. Така тенденція у розвитку національного господарства спричинена кризовими явищами, які поширювалися у всі країни, що провадили зовнішньоторговельну діяльність. Така інтеграція насамперед передбачала горизонтальне та вертикальне кооперування промисловості в галузевому аспекті. У 60-ті в інтеграційні утворення входять фінансові установи, що розширило їх напрями діяльності та забезпечило страхування інвестиційних та фінансових ризиків. У 90-ті роки зросла роль інтернаціоналізації капіталів різних країн та створення транснаціональних інтеграційних систем. В цей період у пострадянському просторі побутувала думка, що априорі більшість об’єднань підприємств можна назвати корпорацією. Так, один із дослідників корпоративного управління А. Сірко зазначив: корпорація – це особлива форма приватної власності, що здійснює економічно відокремлено, незалежно від інших суб’єктів господарювання функції привласнення й розпорядження обмеженими ресурсами, продуктами та доходами, діалектично знімає суперечності між потребою в нагромадженні капіталу та обмеженістю розмірів індивідуальних капіталів. Таке трактування було узагальненим і, на думку Л. Федулової, відповідає терміну “інтегрована корпоративна система”. Економічною платформою до створення інтегрованих об’єднань була спрямованість світового ринку на глобалізацію, яка, крім негативних наслідків поширення наслідків криз, у більшості країн співпраці забезпечувала мінімізацію витрат та консолідацію капіталів.

У науковій літературі єдиного підходу щодо тлумачення поняття “інтегрована корпоративна система” (ІКС) ще не сформовано, тому ця проблема своєї актуальності не втратила і потребує дослідження та узагальнення. Такий висновок нами зроблено на основі дослідження множини визначень різних науковців цього питання.

На нашу думку, найбільш повне за змістом визначення ІКС дає А. Пилипенко [4], який розуміє під ІКС сукупність неоднорідних за складом економічних агентів, кожен із яких має властиві йому характеристики, між якими існують регулярні істотні взаємозв’язки, що спричиняють взаємообумовлений вплив один на одного. Також автор зазначає: для ІКС характерний взаємозв’язок на основі знань та їх потоків різних юридично самостійних або залежних агентів, які мають спільну мету у вигляді синергійного ефекту.

Ю. Якутін [5], на наш погляд, пропонує найбільш чітке визначення даного поняття, оскільки розглядає ІКС як групу юридично або господарсько самостійних підприємств, що здійснюють спільну діяльність на основі консолідації активів або договірних (контрактних) відносин для досягнення спільних цілей.

Основні форми функціонування інтегрованих корпоративних структур

Назва структури	Мета створення
Холдинг	- розширення торговельних можливостей; - узгодження виробничих та інвестиційних інтересів; - оптимізація оподаткування; - розвиток зовнішньоекономічної діяльності; - оптимізація управління компанією [11]
Фінансово-промислова група	- максимальна концентрація в межах однієї бізнес-структури економічного потенціалу пріоритетних галузей економіки, формування цінової політики;
Південнокорейський чеболь	- встановлення максимального контролю за ринком виробництва і збуту продукції та поширення сфери впливу цієї структури на інші галузі економіки [12]
Мережева компанія	- отримання конкурентних переваг шляхом надання широкої підприємницької свободи підрозділам фірм, націленим на кінцевий результат; - забезпечення адаптації до змінних умов ринкового середовища шляхом орієнтації незалежних підрозділів на окремі, але пов'язані ринки [13]
Японський сюдан	- спеціалізація на операціях з нерухомістю та цінними паперами; - управління універсальними торговельними компаніями
Компанія з дивізійною структурою	- виробництво і збут певної продукції та отримання прибутку, внаслідок чого управлінський персонал верхнього ешелону компанії вивільнюється для вирішення стратегічних завдань [14]
Концерн	- централізація значної частини виробничо-господарських функцій і здійснення всіма учасниками єдиної політики в межах концерну
Конгломерат	- дозволяє учасникам здійснити більший маневр щодо своїх капіталів, можливість інвестування в багатообіцяючий проект без отримання згоди на це інших учасників конгломерату
Консорціум	- здійснення великомасштабних проектів у нових науко- і капіталомістких галузях промисловості чи на стику галузей [15]
Транснаціональна корпорація	- об'єднання різних за розмірами капіталів великої кількості фізичних і юридичних осіб для фінансування сучасних напрямків науково-технічного й організаційного прогресу, нарощування виробничого потенціалу
Стратегічний альянс	- економія на багатьох видах виробничих витрат; - оптимізація НДДКР; - доступ до матеріальних і нематеріальних активів партнерів по стратегічному альянсу [16]
Картель	- координація маркетингової діяльності учасників і окремих елементів бізнес-планування на договірних засадах; - розподіл ринку в частині регулювання цін і умов збуту товарів і послуг [17]

Отже, про складність змісту поняття ІКС свідчить його багатогранність та багатоаспектність, а також і те, що науковці постійно уточнюють та розширюють дану категорію.

Така багатоваріантність у дослідженнях дозволила сформулювати нам власне визначення категорії “інтегровані корпоративні системи” як сукупність суб’єктів господарювання, установ та організацій, що перебувають у русі в напрямі створення договірного чи недоговірної об’єднання, шляхом часткового чи повного поєднання капіталів для отримання синергічного ефекту злиття інтересів.

Основу системи корпоративного законодавства складають Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, закони України “Про господарські товариства” та “Про акціонерні товариства”. Є також інші закони, які складають спеціальне законодавство за сферами діяльності: закони України “Про банки та банківську діяльність”, “Про страхування”, “Про холдингові компанії” [6].

Права та обов’язки кожної зі сторін об’єднання фінансового та промислового капіталу регламентують свої нормативно-правові акти. Так, Закон України “Про холдингові компанії” визначає порядок утворення, діяльності й ліквідації холдингових компаній на основі Цивільного кодексу та інших законодавчих актів, які визначаються особливостями корпоративних підприємств. Господарський кодекс визначає законодавчий базис для об’єднань підприємств, визначає статус підприємства-учасника об’єднання, окреслює майнові відносини. Існує також практика делегування Кабінетом Міністрів України окремим об’єднанням підприємств функцій і повноважень центральних органів виконавчої влади. Зокрема, це здійснено Декретом Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. “Про управління майном, що є у загальнодержавній власності, в будівництві та промисловості будівельних матеріалів”. Цим декретом державним корпораціям, створеним у будівництві та промисловості будівельних

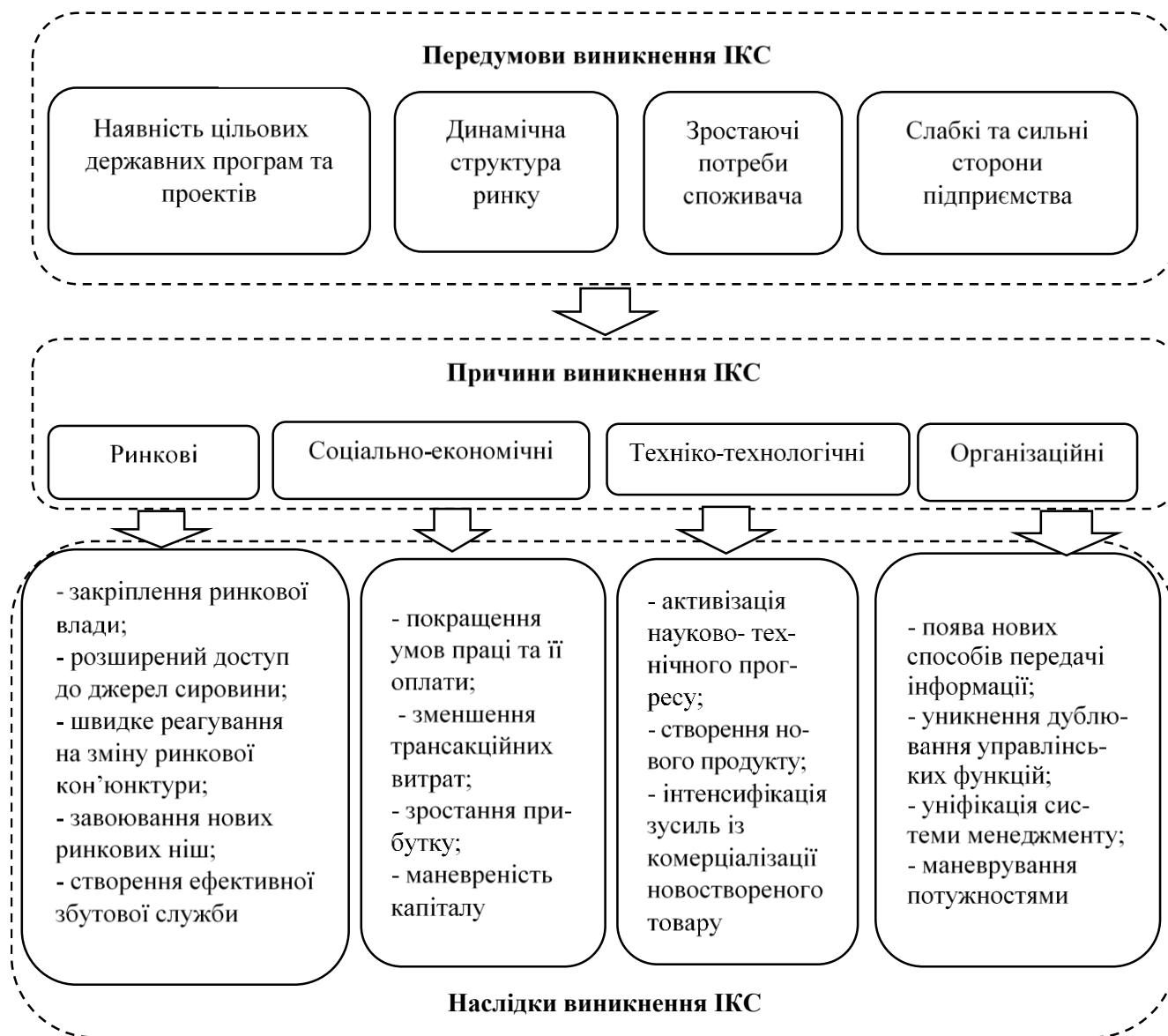

Рис. 1. Передумови, причини та наслідки виникнення ІКС

Джерело: розроблено автором [8]

матеріалів, надано статус центральних органів виконавчої влади, тобто вони є вищестоячими органами щодо підприємств, які входять до об'єднання (господарське право).

У країнах англосаксонської правової системи поняття “корпорація” фактично використовується як синонім юридичної особи.

Якщо інтеграцію сприймати як неминучий процес у будь-якій економічній системі, то варто зауважити, що передумови, які забезпечують його створення, варіюють від прийнятих чи запропонованих державних програм та проектів, можливостей та потреб ринку та слабких та сильних можливостей підприємства. Такі можливості базуються на проблемах зростання масштабів підприємства, нагромадженого капіталу, який варто інвестувати, відсутності можливостей комерціалізувати нові ідеї та ін. Передумови створення ІКС виступають як базис до

виникнення причин змін та трансформацій. Макросередовище створення ІКС складається з переліку економічних, правових, політичних, екологічних, демографічних, соціокультурних та науково-технічних складових, кожна з яких формує базис для виникнення чи згорання інтегрованих корпоративних систем (рис. 1).

Що стосується причин виникнення ІКС, то основними, на думку Н. Болгарової та Т. Паневник, є наступні: організаційні, економічні, технічні, соціальні та інформаційні. Наш поділ причин дещо інший, основна відмінність його полягає в їх укрупненні, що забезпечить ширший спектр наслідків реалізації інтегрованих корпоративних систем [7].

До принципів, що покладаються в основу виникнення ІКС, належать принцип централізації, кооперації та концентрації. Кожен із них відповідає за свій

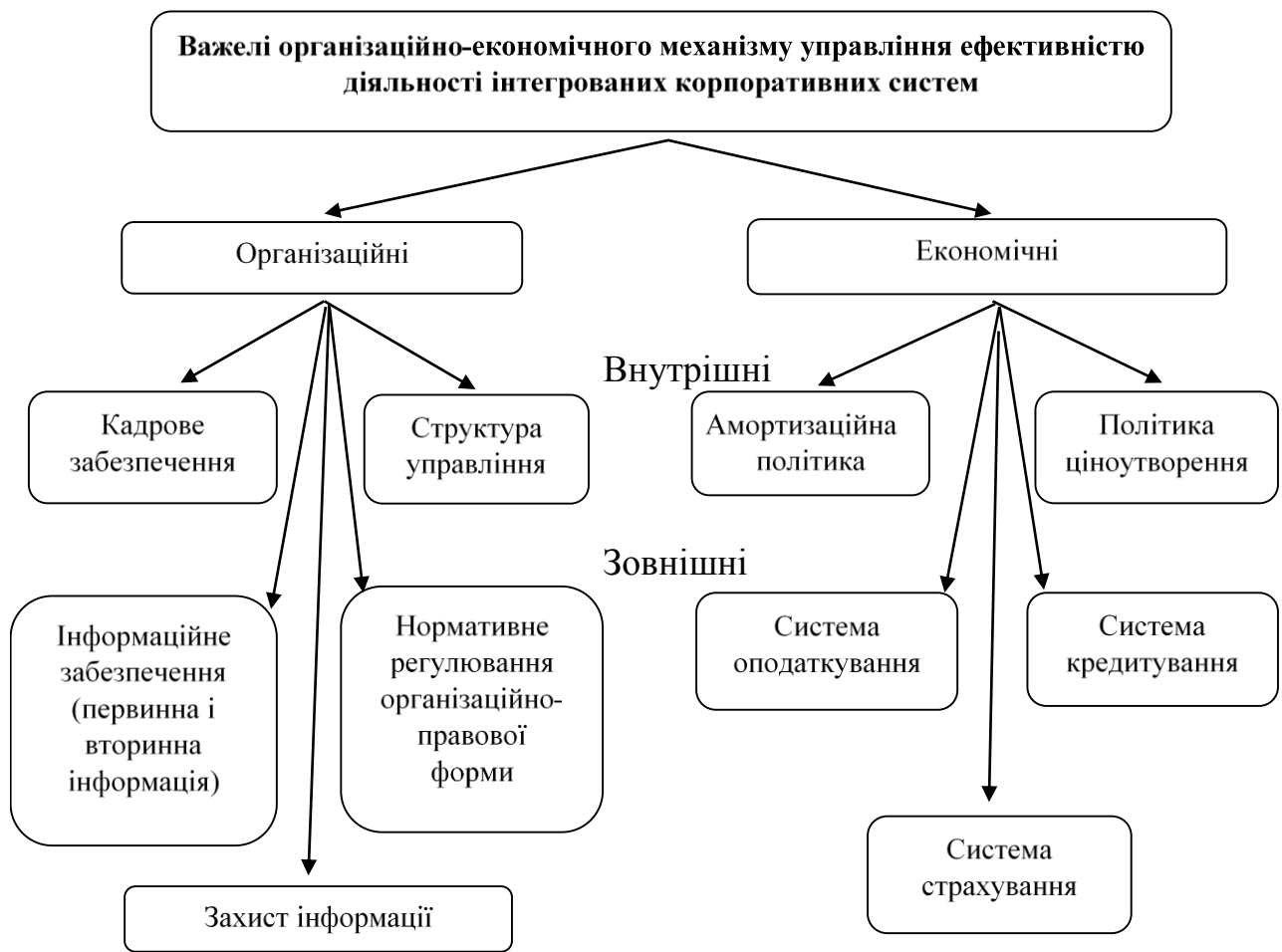

Рис. 2. Важелі організаційно-економічного механізму управління ефективністю господарської діяльності інтегрованих корпоративних систем

спектр наслідків від інтеграції: від управління ресурсами до страхування виробничих, інвестиційних, технологічних та інших видів ризиків.

Формування ІКС може проходити через три етапи агрегування, що наростаючим підсумком відобразатимуть злиття капіталів:

1. Злиття капіталів окремих підприємств – для зростання потужності кожного окремо через синергійний ефект співпраці.

2. Злиття акціонерних капіталів – для посилення конкурентних позицій, провадження інноваційної діяльності для створення революційних інновацій.

3. Злиття капіталів акціонерних капіталів – для створення транснаціональних корпорацій, завоювання глобальних ринкових позицій, формування нових споживчих тенденцій.

Варто розглянути і основні форми функціонування інтегрованих корпоративних структур. Відповідно до Господарського кодексу України [9] та досліджень Л. Федулової до основних форм функціонування ІКС відносять асоціації, корпорації, консорціуми, холдинги, концерни, фінансово-промислові групи, синдикати, картелі, трести, інші (табл. 1).

Враховуючи масштаби діяльності інтегрованих корпоративних систем та складність їх діяльності, зазначимо, що успішність таких структур залежить від організаційно-економічного механізму управління ефективністю їх діяльності, який охоплює сукупність економічних та організаційних важелів та методів, за допомогою яких здійснюється управління виробничими, фінансово-економічними процесами та відносинами з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності інтегрованих корпоративних систем.

До важелів організаційно-економічного механізму управління ефективністю господарської діяльності інтегрованих корпоративних систем належать організаційні, до яких відносять кадрове забезпечення, інформаційне забезпечення, захист інформації, організаційно-правову форму і структуру управління, та економічні: амортизаційна політика, політика ціноутворення, система оподаткування, кредитування та страхування (рис. 2).

Варто зазначити, що поєднання організаційних та економічних важелів дає можливість вибору правильного рішення для оптимізації витрат та

покращення діяльності суб'єкта господарювання та виступає визначальним чинником його ефективної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Варто зазначити те, що в сучасних умовах, коли зовнішнє середовище має схильність до змін, інтегровані корпоративні структури повинні постійно трансформуватися та вдосконалюватися і відповідати сучасним вимогам.

Зростання ролі інтегрованих корпоративних систем в економічній системі та орієнтація на економічне зростання стали визначальним чинником високого рівня конкурентоспроможності національної економіки. Тенденції концентрації капіталу, інтеграція підприємств та економік різних держав відображають формування та функціонування інтегрованих корпоративних структур та закономірності розвитку глобального ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Управління регіональним розвитком туризму : навчальний посібник / В. Ф. Семенов, В.Г. Герасименко, Г. П. Горбань, Л. М. Богдєорова. – Одеса, 2011. – 225 с.
2. [tps://zapytaj.onet.pl/encyklopedia/23878,,,,integracja_gospodarcza,haslo.html](https://zapytaj.onet.pl/encyklopedia/23878,,,,integracja_gospodarcza,haslo.html).
3. Дерев'яно Б. В. Економіко-правові питання формування та діяльності промислово-фінансових груп (історичний аспект) / Б. В. Дерев'яно, С. М. Грудницька // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 6. – С. 3-7.
4. Пилипенко А. А. Конкурентна стратегія й формування системи стратегічного управління розвитком інтегрованої структури бізнесу / А. А. Пилипенко // Науково-технічний збірник комунального господарства міст. – 2005. – № 82. – С. 84-91.
5. Якутин Ю. В. Интегрированные корпоративные структуры: развитие и эффективность / Ю. В. Якутин. – М. : Издат. дом “Экономическая газета”, 1999. – 403 с.
6. Лукач І. Історія становлення корпоративного права в європейських країнах континентальної системи права / І. Лукач // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – № 91. – С. 42-45.
7. Болгарова Н. К. Транснаціональні корпорації в аспекті розвитку глобалізаційних процесів / Н. К. Болгарова, Т. М. Паневник // Електронне наукове фахове видання “Ефективна економіка”. – 2011. - № 1. – С. 56-58.
8. Ганущак-Єфіменко Л. М. Економічна інтеграція як основа розвитку підприємств малого і середнього бізнесу / Л. М. Ганущак-Єфіменко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 3 (141). – С. 70-46.
9. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
10. Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15.03.2006 р. (із змінами від 13.03.2012)

№ 3538IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

11. Лазарева М. Г. Холдинг: його економічна сутність та основи функціонування / М. Г. Лазарева // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2013. – № 181 (2). – С. 206-217.

12. Професійна юридична система Мега-Нау [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua/>.

13. Корольчук О. П. Франчайзинг як спосіб активізації інтеграції вітчизняного бізнесу в глобальні виробничі та збутові мережі / О. П. Корольчук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2011. – № 3. – С. 176-185.

14. Юхименко П. І. Міжнародний менеджмент / П. І. Юхименко, Л. П. Гацька, М. В. Півтора. – К. : ЦУЛ, 2011. – 488 с.

15. Скібіцький О. М. Організація бізнесу / О. М. Скібіцький, В. В. Матвєєв, Л. І. Скібіцька : навч. посіб. - К. : Кондор, 2011. - 912 с.

16. Тетюра К. С. Міжнародні стратегічні альянси: причини створення та розпаду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=8819>.

17. Федулова Л. І. Проблеми формування інноваційних стратегій корпоративних підприємств (за результатами опитування керівників корпоративних підприємств Хмельницької області) / Л. І. Федулова // Український соціум. – 2009. – № 1. – С. 28.

REFERENCES

1. Semenov, V. F. Herasymenko, V. H. Horban, H. P. and Bohadorova, L. M. (2011), *Upravlinnia rehionalnym rozvytkom turyzmu*, Odessa, 225 s.
2. https://zapytaj.onet.pl/encyklopedia/23878,,,,integracja_gospodarcza,haslo.html.
3. Derevianko, B. V. and Hrudnytska, S. M. (2004), *Ekonomiko-pravovi pytannia formuvannia ta diialnosti promyslovo-finansovykh hrup (istorychnyi aspekt), Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, № 6, s. 3-7.
4. Pylypenko, A. A. (2005), *Konkurentna stratehiia y formuvannia systemy stratehichnoho upravlinnia rozvytkom intehrovanoi struktury biznesu*, *Naukovotekhnichniy zbirnyk komunalnoho hospodarstva mist*, № 82, s. 84-91.
5. Yakutyn, Yu. V. (1999), *Yntehryrovannye korporativnye struktury: razvytye y efektyvnost*, Yzdat. dom “Экономическая газета”, М., 403 s.
6. Lukach, I. (2012), *Istoriia stanovlennia korporativnoho prava v yevropeiskykh krainakh kontynentalnoi systemy prava*, *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky*, № 91, s. 42-45.
7. Bolharova, N. K. and Panevnyk, T. M. (2011), *Transnatsionalni korporatsii v aspekti rozvytku hlobalizatsiinykh protsesiv*, *Elektronne naukove fakhove vydannia “Efektyvna ekonomika”*, № 1, s. 56-58.

8. Hanushchak-Yefimenko, L. M. (2013), Ekonomichna intehratsiia yak osnova rozvytku pidpriemstv maloho i serednoho biznesu, *Aktualni problemy ekonomiky*, № 3 (141), s. 70-46.

9. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 436-15, available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

10. Pro kholdynhovi kompanii v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 15.03.2006 r. (iz zminamy vid 13.03.2012) № 3538IV, available at: www.zakon.rada.gov.ua.

11. Lazarieva, M. H. (2013), *Kholdynh: yoho ekonomichna sutnist ta osnovy funktsionuvannia*, *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*. Ser.: Ekonomika, ahraryni menedzhment, biznes, №. 181 (2), s. 206-217.

12. Profesiina yurydychna systema Meha-Nau, available at: <http://www.nau.kiev.ua/>.

13. Korolchuk, O. P. (2011), Franchaizynh yak sposib aktyvizatsii intehratsii vitchyznianoho biznesu v hlobalni vyrobnychi ta zbutovi merezhi, *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu*. Ekonomichni nauky, № 3, s. 176-185.

14. Iukhymenko, P. I. and Pivtora, M. V. (2011), *Mizhnarodnyi menedzhment*, TsUL, K., 488 s.

15. Sybitskyi, O. M. Matvieiev, V. V. and Skibitska, L. I. (2011), *Orhanizatsiia biznesu*, Kondor, K., 912 s.

16. Tetiura, K. S. Mizhnarodni stratehichni alian-sy: pryhyny stvorennia ta rozpadu, available at: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=8819>.

17. Fedulova, L. I. (2009), Problemy formuvannia innovatsiinykh stratehii korporatyvnykh pidpriemstv (za rezultatamy opytuvannia kerivnykiv korporatyvnykh pidpriemstv Khmelnytskoi oblasti), *Ukrainskyi sotsium*, № 1, s. 28.